

3 KRONIKA7I

2023

IZ ZGODOVINE ILIRSKE BISTRICE

71
2023

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine Ilirske Bistrice

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2023, letnik 71, številka 3 – Iz zgodovine Ilirske Bistrice

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

20. oktobra 2023

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2024

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke je finančno podprla tudi:

Občina Ilirska Bistrica

OBČINA
ILIRSKA
BISTRICA

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

420 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Ilirska Bistrica v 70. letih 20. stoletja. Pogled na stavbe današnjega sodišča, banke, občine in pošte / Ilirska Bistrica in the 1970s. View of the buildings of today's courthouse, bank, municipality and post office (hrani /kept by: Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica).

Na zadnji strani/ Back cover: Vitraž na Gregorčičevi 15 v Ilirski Bistrici z grbom Ilirske Bistrice ter zastavami Avstro-Ogrske in Avstrijskega primorja, domnevno 70. leta 19. stoletja. Heraldične barve niso povsem točne. / Stained glass window at 15 Gregorčičeva Street in Ilirska Bistrica with the coat of arms of Ilirska Bistrica and the flags of the Austro-Hungarian Empire and the Austrian Littoral, presumably from the 1870s. Heraldic colours are not entirely accurate (foto / Photo: Marjan Krebelj).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ilirska Bistrica)(082)

IZ zgodovine Ilirske Bistrice / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2023. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 71, št. 3)

ISBN 978-961-6777-32-2
COBISS.SI-ID 169613571

KAZALO

Razprave

Miha Preinfalk:	Ilirska Bistrica – dva kraja, ena zgodovina445
	Ilirska Bistrica. Two places, one history447
Boris Golec:	Kdaj in zakaj je bilo Trnovo trg449
Vanja Kočever:	Kužna epidemija leta 1631 na Kranjskem in njena razširjenost ob zgornjem toku reke Reke471
Vanja Kočever:	Trnovsko župnišče kot prenočišče cesarja Karla VI. na potovanju ob dednih poklonitvah notranjeavstrijskih dežel leta 1728489
Damir Tulić, Mario Pintarić:	Altaristička i kiparska oprema župne crkve svetog Petra u Ilirskoj Bistrici519
Igor Gardelin:	Plemiška rodbina Porcia in zapuščina Hanibala Alfonza kneza Porcia na gradu Prem535
Boris Golec:	Dvorec Trnovo – tri razrešene neznanke: nastanek, izginotje in lokacija561
Boris Golec:	Skladatelj Fran Gerbič in Trnovo pri Ilirski Bistrici575
Aneja Rože:	Spominska obeležja Dragotinu Ketteju od pesnikove smrti do stote obletnice njegovega rojstva.....591
Bogdan Kolar:	Začetki ustanove notredamskih sester v Trnovem611
Nejc Bratina:	Delovanje telovadnega odseka Orel na Ilirskobistriškem623
Emilija Kastelic:	Arhitektura občine Ilirska Bistrica in okolice v obdobju fašizma631
Eda Belingar:	Načrtovanje palače nekdanje Hranilnice (Cassa di Risparmio) v Ilirski Bistrici643
Urška Godina:	Sakralna umetnost Toneta Kralja na Primorskem. Umetniška dela v cerkvah na Ilirskobistriškem657
Irena Uršič:	Možje in fantje z Ilirskobistriškega v italijanski vojaški suknji. Med imeni pobeglih in mrtvih ter spomini preživelih679
Klemen Kocjančič:	Vojaške operacije v času nemške okupacije Ilirske Bistrice in okolice med drugo svetovno vojno.....703
Denis Cerkvenik:	Zaključni boji v okolici Ilirske Bistrice ob koncu druge svetovne vojne.....717
Tjaša Jakop:	Opis govora vasi Jelšane.....727

Jubilej

Vojko Čeligoj, raziskovalec ilirskobistriških korenin in skozi desetletja kronist bistriškega vsakdana s fotografskim aparatom v roki (<i>Dragica Jaksetič</i>)735
--

Ocene in poročila

Janez Bilc: Kronika fare trnovske na Notranjskem (<i>Bogdan Kolar</i>).....	737
Vlasta Beltram: Svet med Snežnikom in Slavnikom med drugo svetovno vojno (<i>Klemen Kocjančič</i>)	738

Boris Golec

prof. dr., znanstveni svetnik, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: bgolec@zrc-sazu.si
ORCID: 0000-0003-0367-0141

Dvorec Trnovo – tri razrešene neznanke: nastanek, izginotje in lokacija

IZVLEČEK

Dvorec Trnovo, imenovan po istoimenski vasi, danes delu Ilirske Bistrice, je eden tistih zgodnjemodernih dvorcev, sedežev zemljiških gospodov, katerih lokacija je utonila v pozabo, zelo dolgo pa je bil pozabljen celo njegov obstoj. Glavna razloga za to sta dva. Prvič, majhno zemljiško gospostvo z imenom dvorec Trnovo je obstajalo samo del 18. stoletja, stavba dvorca pa po videzu ni tako izstopala, da bi jo pozneje nujno povezovali z nekdanjim sedežem zemljiškega gospoda. Gospostvo so ustanovili baroni Oberburgi in je kot pravna oseba dejansko prenehalo obstajati že leta 1762, ko si je njegovo posest razdelilo pet dedičev barona Volfa Antona. Dvorec, v resnici le boljša hiša, je tedaj pripadel baronovi sestri, ki ga je dve desetletji pozneje prepustila sorodniku iz druge veje Oberburgov, ko pa je prišel v neplemiške roke, se je spomin na njegovo nekdanjo funkcijo dokončno izgubil. Prispevek na metodološki način prikazuje odkrivanje nastanka, lokacije in izginotja dvorca.

KLJUČNE BESEDE

dvorec Trnovo, Trnovo pri Ilirski Bistrici, baroni Oberburg, kastelologija, kataster

ABSTRACT

TRNOVO MANSION—THREE MYSTERIES SOLVED: ITS ORIGIN, DISAPPEARANCE, AND LOCATION

Trnovo Mansion, named after the eponymous village, which now forms part of Ilirska Bistrica, is one of those early modern mansions and seigniorial seats, the location of which has sunken into oblivion and the very existence of which has remained forgotten for a very long time. There are two main reasons for this. First, the small seignior, named Trnovo Mansion, only existed for a part of the eighteenth century, and the appearance of the building itself was in no regard so distinct as to be later necessarily associated with the former seigniorial seat. Founded by the Barons Oberburg, the seignior de facto ceased to exist as a legal entity in 1762, when its estate was divided among Baron Wolf Anton's five heirs. At that time, the mansion itself, no more than a fine house, belonged to the baron's sister, who, two decades later, handed it over to her relative from another branch of the Oberburg family. Once it passed into non-noble hands, the memory of its former function was definitively lost. The article methodologically presents the process of tracing the construction, location, and disappearance of the mansion.

KEY WORDS

Trnovo Mansion, Trnovo near Ilirska Bistrica, Barons Oberburg, castellology, cadastre

Dvorec Trnovo je eden tistih zgodnjenovoveških dvorcev, sedežev zemljiških gospodov, katerih lokacija je utonila v pozabo. Celo njegov obstoj je bil pozabljen tako naglo in temeljito, da za dvorec oziroma graščino s tem imenom očitno že konec 19. stoletja ni vedel nihče. Vsakršno omembo ali vsaj namig na kak dvorec v Trnovem tako pogrešamo že v domoznanski monografiji *Postojnsko okrajno glavarstvo* iz leta 1889.¹ Tudi v *Krajevni leksikon Slovenije* iz leta 1968 ni o tem plemiškem domovanju nobene besede.²

Kaže, da je v strokovni literaturi na obstoj dvorca prvi bežno opozoril trnovski rojak, gospodarski zgodovinar Vlado Valenčič (1903–1999). Leta 1980 mu je v prvi številki *Bistriških zapisov*, v prispevku o gospodarski preteklosti Bistrice in Trnovega, namenil le nekaj omemb kot enemu od zemljiških gospodov, ki so sredi 18. stoletja v obeh vaseh imeli podložnike. Zasedil ga je v terezijanskem katastru, kot njegovega lastnika pa imenoval barona Oberburga brez osebnega imena.³ Poleg tega je zapisal, da se rodbina baronov Oberburgov v 18. stoletju omenja v matičnih knjigah trnovske župnije in da je živela »menda celo v Trnovem«.⁴

Več podatkov o dvorcu je lahko Valenčič kmalu zatem prebral v monografiji arhivistke in zgodovinarke Majde Smole *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, ki jo je dve leti po njenem izidu (1982) večkrat citiral v drugi številki *Bistriških zapisov* (1984).⁵ Smoletova, ki je celovito obdelala gradove in dvorce v deželi – vse je nediferencirano imenovala s skupnim imenom graščina –, je za čas od srede 18. stoletja kot glavni vir uporabljala deželno desko za Kranjsko, tedaj novonastalo zemljiško knjigo za zemljiške gospode.⁶ V njej je našla posest z imenom Dvorec Trnovo (*Hof Dornegg*), o kateri so na voljo le podatki do leta 1781 in dobrih sto let pozneje (1887) zabeležba o izbrisu dvorca iz evidence kot brezpredmetnega. Prvi podatek o njem je datiral v leto 1762, ko je Volf Anton baron Oberburg v oporoki njegovo posest razdelil med več dedičev. Ne da bi se oprla na kak vir, je M. Smole obstoj Trnovega pravilno pomaknila nekoliko nazaj, v drugo četrtino 18. stoletja, in lastništvo v tem času pavšalno pripisala baronom Oberburgom. Tako kot se nasploh ni ukvarjala z lokacijami gradov in dvorcev, se je pri Trnovem zadovoljila z navedbo katastrske občine (Trnovo) in s številom kmetij (7 in 5/6 po deželni deski leta 1767).⁷

Če izvzamemo Valenčičeve bežne omembe iz leta 1980, se je pisana zgodovina dvorca Trnovo pravzaprav začela šele s Smoletovo (1982). Valenčič ji je kmalu dodal svoj prispevek, ko se je v drugi številki *Bistriških zapisov* (1984) temeljito lotil terezijanskega katastra za celotno območje nekdanjega bistriškega sodnega okraja.⁸ V katastrskem operatu tega prvega katastra za naše ozemlje, sestavljenega sredi 18. stoletja še po posameznih zemljiških gospodstvih in ne po teritorialnem načelu,⁹ je ohranjeno tudi gradivo zemljiškega gospodstva z imenom Dvorec Trnovo.¹⁰ Po različnih dokumentih iz katastra je Valenčič Trnovo strnjeno opisal z besedami: »Gospodstvo pod nazivom Dvorec Trnovo je pripadalo baronu Volku [Volfu – op. B. G.] Antonu Oberburgu. Obsegalo je 6 1/2 hub [kmetij] podložnih zemljišč, imelo je tudi nekaj podružnikov [kajžarjev] in dva mlina v Bistrici. Pristave ni imelo, pripadala pa sta mu le dva mala vrtova in dva travnika. Po nazivu gospodstva bi sodili, da je imelo graščinsko poslopje, dvorec, vendar iz spisov ni videti, kje je stalo.« Valenčič je glede na katastrsko oznako *Hof* pravilno presodil, da je moral tudi fizično obstajati dvorec oziroma graščina, drugače kot pri (nekaterih) manjših zemljiških gospodstvih, katerih posest se je imenovala imenje (*Gült*). Tako je za imenje Marije Antonije baronice Oberburg z obsegom 8 hub zapisal, da »najbrž ni imelo niti graščine«, in sicer glede na to, da ni premoglo »dominikalnih zemljišč, to je zemljišč, ki bi jih zemljiški gospod obdeloval v lastni režiji«. Tudi za manjšo posest Marije Ane pl. Raab, rojene baronice Oberburg, s tremi podložnimi hubami in pol je ugotovil, da je bilo brez dominikalne zemlje.¹¹ Neobstoj dvorca oziroma graščine kot sedeža je nasploh značilnost tistih imenj, ki v katastru in tudi sicer niso poimenovana s toponimom, ampak zgolj po lastniku; ta je lahko prebival kjer koli, denimo v kaki hiši v mestu ali na podeželju. Imenja so pogosto inkorporirali kakemu gospodstvu, v okviru katerega pa so administrativno ostala posebno telo.¹²

Ker sta Smoletova in Valenčič vsak na svoj način in vsak po drugem viru (deželni deski oziroma terezijanskem katastru) že precej natančno obdelala lastnike in podložno posest dvorca, bom njune ugotovitve o tem v nadaljevanju v glavnem samo povzel in po potrebi dopolnil. Podrobneje bom obdelal manjkajoči del kronologije obravnavanega predmeta – njegove začetke, o katerih za čas pred terezijanskim

¹ *Postojnsko okrajno glavarstvo*, zlasti str. 68–80.

² *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 90–91.

³ Valenčič, Iz gospodarske preteklosti, str. 73 in 87. – Valenčič je na str. 70, kjer je vse zemljiške gospode naštel, dvorec Trnovo pomotoma izpustil, ga je pa omenil v opombi, ki se na to mesto nanaša (str. 83, op. 14).

⁴ Prav tam, str. 70.

⁵ Valenčič, Nekdanji bistriški okraj, str. 33. – Valenčič je tudi opozoril, da je Smoletova graščino Zemon napačno imenovala Zemono (prav tam, op. 8).

⁶ O deželni deski: Smole, *Graščine*, str. 6–7.

⁷ Prav tam, str. 503.

⁸ Valenčič, Nekdanji bistriški okraj, zlasti str. 7.

⁹ Ribnikar, Zemljiški kataster, str. 321–324.

¹⁰ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109.

¹¹ Valenčič, Nekdanji bistriški okraj, str. 7.

¹² O imenjih prim. Vilfan, Zemljiška gospodstva, str. 194–195. – V Trnovem je bilo takšno imenje, imenovano po lastniku, Klapšetovo imenje v rokah tamkajšnjega mitničarja in poštnega mojstra; posest je sicer ležala v Velem Brgradu v hrvaški Istri, tedaj na Kranjskem (SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 21, P 169); prim. Smole, *Graščine*, str. 80).

katastrom nismo vedeli ničesar. Nadalje bom osvetlil vprašanje, kako in zakaj je dvorec poniknil v pozabo, in se kot osrednjemu problemu posvetil njegovi lokaciji. V kastelološki in domoznanski literaturi namreč od Valenčiča dalje beremo, da ni znano, kje je stal.¹³

Nastanek in zaton dvorca

Pri dvorcu Trnovo je – kot sploh pri oznaki *Hof* – treba razlikovati med stavbo in pravno osebo (z dominikalno in podložniško ali rustikalno posestjo). V virih je skoraj vedno mišljena le pravna oseba – zemljiško gospostvo (v širšem pomenu besede, ne kot pravo, teritorialno gospostvo). Kot tak je dvorec Trnovo obstajal zelo kratek čas, le nekaj desetletij v 18. stoletju. Njegov sedež, domovanje lastnikov iz rodbine baronov Oberburgov, ga je krepko preživel, vendar sam po sebi ni vzbujal posebne pozornosti in mu na prvi pogled ne bi pripisali takšne vloge.

Glede védenja o dvorcu pred nastankom terezijanskega katastra (1747–1756) smo za zdaj v celoti odvisni od kranjske imenjske knjige, davčne evidence nad zemljiškimi gospodi, ki so jo od prve polovice 16. stoletja vodili deželni stanovi.¹⁴ Tega dragocenega vira, čeprav zaradi neažuriranega vodenja ne vedno tudi najbolj zanesljivega, M. Smole žal ni uporabljala, prav na njegovi podlagi pa je mogoče rekonstruirati začetke dvorca kot pravne osebe in tudi kot stavbe.

Nobenega dvoma ni, da dvorec Trnovo niti kot pravna oseba niti kot stavba s tem imenom še ni obstajal v Valvasorjevem času. V *Slavi vojvodine Kranjske* (1689), kjer so tovrstni majhni dvorci v XI. knjigi vsaj omenjeni pri opisih drugih gradov in dvorcev – Valvasor o vseh nediferencirano govori kot o gradovih (*Schloss*) –, ga pogrešamo. Opis gradu Bistrica ima na koncu samo omembo pol ure oddaljenega dvorca Zemon (*Seml*), ki je bil tedaj že v rokah baronov Oberburgov.¹⁵ Druga veja te rodbine je šele nekaj desetletij pozneje zasnovala majhno novo zemljiško gospostvo s sedežem v vasi Trnovo, po kateri je posest dobila ime.

O Oberburgih je Valenčič izrazil domnevo, da bi bil lahko med njihovimi predniki Janez Oberburg, sredi 15. stoletja izpričan kot upravitelj in kastelan (gradiščan) na Premu.¹⁶ Kranjsko deželanstvo in z njim sedež na deželnih zborih je rodbina pridobila leta 1571,¹⁷ Lovrenc pl. Oberburg pa je leta 1669 pri cesarju Leopoldu I. zanj izprosil še baronski naslov, in sicer predvsem zaradi vojaških zaslug rodbinskih članov.¹⁸ Na ilirskobistriškem območju Oberburge

srečamo že v 16. stoletju,¹⁹ nato pa kontinuirano od druge polovice 17. do zgodnjega 19. stoletja kot lastnike dvorca Zemon.²⁰ Po Valvasorju je Janez Jakob baron Oberburg, mejni proviantni mojster Kranjske, Zemon pridobil s poroko z Ano Marsilijo Marastoni, hčerko Valvasorju prvega znanega lastnika, in ta je kot Oberburgova vdova gospodarila v času izida *Slave vojvodine Kranjske*.²¹ Vendar pa »ustanovitelj« dvorca Trnovo Janez Jožef baron Oberburg (1670–1734) in njegov sin Volf Anton (ok. 1699–1762) nista izšla z Zemona. Oče se je rodil v dvorcu Prestranek v župniji Slavina pri Postojni,²² sin pa skoraj nedvomno v Klani v hrvaški Istri,²³ tedaj na Kranjskem. Janezu Jožefu so v imenjski knjigi leta 1706 pripisali manjšo posest, imenovano vas Klana (*Dorff Clana*), ki je prej pripadala klanskemu gospostvu, bila leta 1673 prodana in jo je Oberburg odkupil nazaj ter dal prepisati nase.²⁴ V imenjski knjigi so jo z 11 goldinarji imenjske rente vodili kot vas Klana oziroma posest Klana (*Guet Clana*). Pod tem imenom jo je baron Janez Jožef leta 1720 zamenjal z Adamom Danijelom pl. Lazarini-

3. 9. 1669. – Rodbine Oberburg ne pozna temeljno delo o plemiških povzdignitvah (Frank, *Standeserhebungen und Gnadendakte* 4, str. 2).

¹⁹ Henrik pl. Oberburg je imel po urbarju postojnskega gospostva iz leta 1576 žago v Bistrici (SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 30, RDA, P 98, No. 42, urbar gospostva Postojna, s. d. [1576], s. p., Feistriz). Vsaj že leta 1620 so Oberburgi posedovali dvorec Turn pri Premu (Smole, *Graščine*, str. 509), kjer jih kot nekdanje lastnike leta 1689 omenja tudi Valvasor (Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 459).

²⁰ Sapač, *Grajske stavbe*, str. 196; Smole, *Graščine*, str. 568.

²¹ Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 135.

²² Janez Jožef baron Oberburg je bil krščen 12. decembra 1670 kot sin barona Andreja Bernardina in Katarine Sidonije (ŠAK, Ž Slv, MKK 1650–1695, s. p.; prim. Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel in den Matriken*, str. 280). Umrli je 23. novembra 1734 v Trnovem, mrliška matica pa mu prisoja 66 let (ŠAK, Ž Ibi, MKU 1702–1747, s. p.). Njegov oče Andrej Bernardin je bil sin Lovrenca, ki je leto poprej dosegel baronski naslov in čigar baronska diploma omenja tudi zasluge sina Andreja Bernardina, stotnika v Otočcu (SI AS 1064, Zbirka plemiških diplom, št. 66, Oberburg, 3. 9. 1669). Dvorec Prestranek je Andrej Bernardin kupil leta 1669 in ga obdržal do prodaje leta 1675 (Smole, *Graščine*, str. 390). O času rojstva sina Volfa Antona priča navedba njegove starosti okoli 63 let v trnovski mrliški matici 15. avgusta 1762 (ŠAK, Ž Ibi, MKU 1748–1790, s. p.).

²³ Maticne knjige župnije Klana, ki je tedaj že obstajala (Valvasor, *Die Ehre VIII*, str. 754), so vse izgubljene za čas pred letom 1821 (t). – Valvasor leta 1689 piše, da je gospostvo Klana v posesti dedičev pokojnega Andreja Bernardina barona Oberburga (Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 303). Po M. Smole ga je za njim imel Jožef baron Oberburg, nato pa ni poznala lastnikov do leta 1735 (Smole, *Graščine*, str. 216). Gl. tudi naslednjo opombo.

²⁴ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699r. – Leta 1673 je to posest 20 hub in z imenjsko rento 11 goldinarjev od klanskega gospostva kupil Rafael Panizoll (*Raphael Bonicelli*) (prav tam). Valvasor gospode Panizolle navaja kot lastnike gospostva Klana, in sicer pred Horacijem Scampichem, ki so mu sledili baroni Oberburgi (Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 303). Gospostva Klana kot takega v imenjski knjigi ni mogoče najti. Potemtakem je bila posest z imenom vas Klana temeljna posest klanskega gospostva, ki je v tem času že imelo sedež v tamkajšnjem novem gradu.

¹³ Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 346; Sapač, *Grajske stavbe*, str. 184; Simčič, *Ilirskobistriški gradovi*, str. 57.

¹⁴ O imenjski knjigi gl. Polec, *Svobodniki na Kranjskem*, str. 16–33.

¹⁵ Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 135.

¹⁶ Valenčič, *Iz gospodarske preteklosti*, str. 71.

¹⁷ Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel in den Matriken*, str. 499.

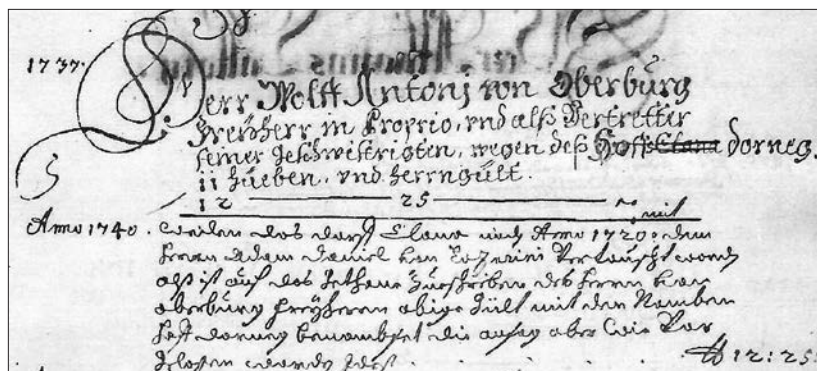
¹⁸ SI AS 1064, Zbirka plemiških diplom, št. 66, Oberburg,

jem, lastnikom gospodstva Gotnik, ki je imelo sedež v dvorcu pri Zabičah jugovzhodno od Ilirske Bistrice. Janez Jožef je v zameno za klansko posest postal lastnik imenja s 15 goldinarji in 45 krajcarji imenjske rente, odcepljenega od gotniškega gospodstva.²⁵

Tako je ta veja baronov Oberburgov prišla na bistriško območje, kjer so tedaj že živeli in gospodarili zemonski Oberburgi. Družina barona Janeza Jožefa, ki mu je bilo leta 1720, ko je posest kupil, petdeset let, se je naselila v samem Trnovem, o čemer pričajo župnijske matične knjige od leta 1729 dalje,²⁶ eno leto potem, ko je tu na poti na Reko prenočeval cesar Karel VI. Vprašanje je, zakaj se je cesar nastanil v župnišču,²⁷ ne pri Oberburgih, če je njihov двореc že stal. Morda še ni bil dokončan in za visokega gosta dovolj udoben. Župnik je tudi veliko lažje izpraznil župnišče, poleg tega pa je bila trnovska župnija pod deželno knežjim, torej cesarskim patronatom.²⁸ Kot bomo videli v nadaljevanju, je двореc nastal na zemljišču, ki ga je kupil Volf Anton baron Oberburg, ta pa v dvajsetih letih še ni bil lastnik posesti. Oberburgi bi potemtakem v Trnovem najprej živeli v neki drugi hiši. Nič manjša ni možnost, da so se vendarle – kot najemniki ali zakupniki – nastanili v hiši, ki jo pozneje srečamo kot двореc Trnovo oziroma jo je Volf Anton prezidal ali zgradil na novo na istem mestu. Kot krstni botri z izrecno navedenim krajem bivanja Trnovo (*ex Ternoua*) se od konca

dvajsetih let pojavljajo naslednji Oberburgi: baron Anton, v katerem prepoznamo poznejšega lastnika dvorca Volfa Antona,²⁹ njegova neporočena sestra Terezija, navedena kot hči barona Jožefa, tj. Janeza Jožefa,³⁰ ter druga še neporočena sestra Marija Ana, prvič označena kot Antonova sestra in Jožefova hči, drugič pa le kot hči slednjega.³¹ Baron Janez Jožef se je neznanokje, najverjetneje okoli leta 1730, vnovič poročil,³² tako da sta se mu v zakonu z drugo ženo Marijo Antonijo rodila še otroka Ferdinand (1732) in Elizabeta (1733), oba v Trnovem; za krstne botre so jima šli zemonski baroni Oberburgi in gotniški pl. Lazariniji.³³ Že 23. novembra 1734 pa je »začetnik« kratkotrajne trnovske veje Oberburgov preminil.³⁴

Njegovo posest, ki so jo v kranjski imenjski knjigi še naprej vodili pod imenom vas Klana, sta naslednje leto, 1735, dala prepisati nase brata barona Franc Jožef in Volf Anton kot očetova dediča in pooblaščenca svojih sorojencev. Po poravnavi med njimi so hkrati s tem dejanjem dve hubi prenesli na njuno mačeho, očetovo drugo ženo Marijo Antonijo kot skrbnico dveh mladoletnih otrok, tako da se je imenjska renta bratov Oberburg zmanjšala na 12 goldinarjev in 25 krajcarjev. Dve leti pozneje, leta 1737, je lastnik posesti, ki je obsegala 11 hub in se je še vedno imenovala vas Klana (*darff Clana*), na prošnjo in po deželno-stanovskem dekretu postal Volf Anton sam, obenem kot zastopnik omenjenih sorojencev.³⁵ Istega leta

Zapis o preimenovanju posesti z imenom vas Klana v двореc Trnovo v kranjski imenjski knjigi leta 1740 (SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699v).

²⁵ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699r. – Podrobnosti o kupljeni posesti ne poznamo, ker za ta čas niso ohranjeni urbarji gospodstva Gotnik (prim. Žnidaršič Golec, *Vodnik*, str. 71).

²⁶ Na srečo so v trnovskih krstnih maticah za sleherno osebo, tako za starše kot za botre krščencev, navajali, iz katerega kraja v župniji ali zunaj nje prihaja. Tako lahko trnovske Oberburge jasno razlikujemo od zemonskih, s katerimi so, denimo, skupaj botrovali 22. januarja 1736 (ŠAK, Ž Ibi, MKK 1714–1746, s. p.).

²⁷ O cesarjevem obisku Trnovega gl. prispevek Vanje Kočevarja v isti številki Kronike.

²⁸ O deželno-knežjem patronatu gl. Höfler, *Gradivo*, str. 107.

²⁹ ŠAK, Ž Ibi, MKK 1714–1746, s. p., 1. 2. 1729, 12. 3. 1732, 22. 1. 1736.

³⁰ Prav tam, 23. 3. 1731.

³¹ Prav tam, 12. 3. 1732, 22. 1. 1736.

³² Poroke ni v trnovski poročni matici (prav tam, MKP 1702–1773). Prav tako je ne pozna Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel in den Matriken*.

³³ ŠAK, Ž Ibi, MKK 1714–1746, s. p., 22. 5. 1732, 21. 11. 1733. – Pri prvem otroku je ime matere navedeno kot Jožefa Antonija, pri drugem pa samo kot Antonija. V imenjski knjigi jo najdemo kot Marijo Antonijo, kar je glede na naravo vira vsekakor pravilno (SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699r, 700r).

³⁴ ŠAK, Ž Ibi, MKU 1702–1747, s. p.

³⁵ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699v.

1737 se je, star blizu štirideset, oženil, in sicer z neko precej starejšo Marijo Ano, ki mu ni rodila otrok, saj je imela ob poroki že okoli petdeset let, in ki najverjetneje niti ni bila plemiškega rodu.³⁶

Tedaj ali kmalu zatem se je spremenilo še nekaj stvari. Z utemeljitvijo, da je bila vas Klana, po kateri se je imenovalo imenje barona Volfa Antona, že leta 1720 prodana Adamu Danijelu pl. Lazariniju, so imenje v imenjski knjigi leta 1740 uradno preimenovali v dvorec Trnovo (*Hoff Dorneg*).³⁷ Tedaj se dvorec po dosedanjih ugotovitvah sploh prvič omenja, oznaka *Hof* namesto *Gült* (imenje) za Oberburgovo posest pa kaže, da je že morala stati stavba dvorca, četudi majhna, in to v Trnovem. Posest barona Volfa Antona je nato leta 1743 v imenjski knjigi doživela še dve spremembi. Najprej so tri hube in pol z imenjsko rento 4 goldinarje (kot dediščino) prenesli na Marijo Ano pl. Raab, rojeno baronico Oberburg³⁸ (ok. 1697–1787), v kateri prepoznamo malo prej omoženo, za poroko ne več mlado sestro Volfa Antona.³⁹ Kot bomo videli, je ta oseba, poročena v Brezovico v Brkinih, pozneje postala lastnica in stanovalka stavbe dvorca, prav njeno ime pa bo ključno za določitev lokacije zgradbe. S prepisom manjšega dela posesti na sestro je Volfu Antonu ostalo sedem hub in pol, v imenjski knjigi napovedanih z 8 goldinarji in 25 krajcarji imenjske rente. Istega leta 1743 so njegovemu dvorcu Trnovo pripisali še skromne 4 krajcarje rente, in sicer oštata Marka Nucija v Trnovem (*die zu Darneg ligende Marco Nuzische hoffstatt*).⁴⁰

³⁶ V njegovem zapuščinskem inventarju je popisana poročna pogodba z datumom 20. november 1737, brez navedbe kraja in ženinega imena (SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-19, 20. 9. 1762, pag. 4–5). Z Marijo Ano, kot se je žena imenovala, se ni poročil v župniji Trnovo (ŠAK, Ž Ibi, MKP 1702–1773). Ob smrti 10. februarja 1766 ji mrliška matica daje okoli 80 let (prav tam, MKU 1748–1790, s. p.), kar pomeni, da se je rodila približno leta 1686, kakih 13 let pred možem. Pomenljivo je, da ne v njeni oporoki ne v zapuščinskem inventarju ni naveden dekliški priimek (SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, III. serija, O-17, 26. 3. 1765; SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-22, 25. 4. 1766). V oporoki, pod katero se je samo okorno podpisala, je sicer za več baronov Oberburgov navedla svoje sorodstveno razmerje z njimi (*Väter, Mumb, Neve*), vendar so bile imenovane osebe v resnici v takšnem sorodstvu z njenim pokojnim možem, ne pa z njo.

³⁷ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699v.

³⁸ Prav tam.

³⁹ Marija Ana se je 20. junija 1742 poročila z Janezom Jurijem pl. Raabom iz župnije Brezovica v Brkinih (ŠAK, Ž Ibi, MKP 1702–1773, s. p.). V zapuščinskem inventarju njenega moža, malega graščaka v Brezovici, je med listinami navedena poročna pogodba z datumom 18. junij 1742 (SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 99, R-97, 13. 3. 1759, pag. 12). Ob smrti 1. februarja 1787 daje trnovska matična knjiga Mariji Ani 90 let (ŠAK, Ž Ibi, MKU 1748–1790, s. p.).

⁴⁰ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 699v.

Prav Nucijev oštata (domec) je ob vsem, kar o njem vemo, lokacija Oberburgovega trnovskega dvorca. V prid trditvi govori več dejstev. Prvič, v približno desetletje pozneje nastalem terezijanskem katastru ni med podložniško posestjo v vasi Trnovo popisani noben oštata, ampak samo dve kajži,⁴¹ kar kaže, da je baron Oberburg oštata očitno pridržal za svoje bivališče in sedež posesti. Drugič, čas prenosa v imenjski knjigi, leto 1743, nikakor ne pomeni tudi dejanskega časa pridobitve določene posesti, saj je šlo pri vpisih pogosto za časovni zamik. Baron Volf Anton je oštata torej lahko kupil pred letom 1740, ko so njegovo imenje preimenovali v dvorec Trnovo, za prepis pa je prosil tri leta pozneje. In tretjič, ko so Nucijev oštata stoletje prej, leta 1645, z enako imenjsko rento 4 krajcarjev vpisali v imenjsko knjigo – tedaj ga je imel Mario Nuci (*Dornegg Mario Nuzi*) –, je posest opisana kot (nova) hišica z dvema majhnima vrtovoma (*wegen eines New angesagten heüßels und zweyer khlaynen Gärtl*).⁴² Ravno ta vrtova sta ključ k identifikaciji lokacije. Po terezijanskem katastru namreč dvorec Trnovo leta 1749 ni premogel nobene pristave, ampak samo štiri dominikalna zemljišča: dva travnika in dva majhna kuhinjska vrtova (!).⁴³

Iz imenjske knjige ni razvidno, kaj se je z Nucijevim oštatom, tj. hišico z vrtovoma, dogajalo med letoma 1645 in 1743. V naslednji knjigi, nastavljeni leta 1662, je tako kot v prejšnji voden med deželnimi svobodniki in vseskozi pod imenom Marka Nucija (*Dornegg Marco Nuzj*). Vpisov o spremembah obsega in lastništva nato ni vse do leta 1743, ko so oštata prepisali na Volfa Antona barona Oberburga, ki je izrecno naveden kot njegov kupec (*als erkauffern*).⁴⁴ Dejstvo, da v vmesnem času niso vpisali nobenih sprememb, kaže na to, da je oštata ohranjal nespremenjeno skromno posest in ostajal v rokah iste rodbine – morda sicer pod različnimi priimki –, zato ni bilo potrebe po novih vpisih. Nucijev oštata je torej kupil Volf Anton, ki je lastnik glavnine očetove posesti postal leta 1737 (solastnik dve leti prej), in ne že njegov oče Janez Jožef, umrl leta 1734. Kot rečeno, pa bi Oberburgi lahko tu že dotlej prebivali kot zakupniki ali najemniki.

Če povzamemo, je dvorec pred letom 1740 pozidal ali prezidal novi lastnik imenja Volf Anton baron Oberburg, in sicer na mestu nekdanje Nucijeve hišice,⁴⁵ najsi je ta tedaj še stala ali ne oziroma je tu

⁴¹ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 1, 10. 6. 1749; No. 3, šiftni register 1756, s. p. Prim. Valenčič, Nekdanji bistrski okraj, str. 11.

⁴² SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 5 (1619–1661), fol. 482v.

⁴³ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 1, 10. 6. 1749.

⁴⁴ SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 668r.

⁴⁵ Podrobnosti o pridobitvi posesti ne razkriva niti popis listin v zapuščinskem inventarju Volfa Antona barona Oberburga. Razen njegove poročne pogodbe iz leta 1737 so vse izvirale

že bila večja zidana hiša. Ni tudi izključeno, da Volf Anton na kupljeni stavbi sploh ni izvedel bistvenih sprememb.⁴⁶

Referenčna vira za pozni nastanek dvorca sta še dva, oba »ex silentio«. Če bi v Trnovem leta 1728, ko je tu na poti na Reko prenočeval cesar Karel VI., že stal dovolj velik dvorec v lasti baronske rodbine, bi se cesar prejkone nastanil pri Oberburgih, tako pa je imel »glavni kvartir« v bližnjem župnišču,⁴⁷ o katerem iz poznejših kartografskih virov vemo, da ni bilo veliko.⁴⁸ In drugič, na Florijančičevem zemljevidu Kranjske iz leta 1744 je pri Trnovem (*Dornek*) samo znak za župnijo in pošto postajo, ne pa tudi za grad v širokem pomenu besede (v legendi *Arces*). Res pa je, da oznako za grad pogrešamo tudi pri kraju Zemon.⁴⁹

Najbogatejši vir o dvorcu Trnovo je terezijanski kataster, ki je nastajal konec štiridesetih in v petdesetih letih 18. stoletja in v katerem je V. Valenčič to posest sploh odkril. Ni pa omenjeni kataster vir take vrste, ki bi kar koli povedal o samih grajskih stavbah. Če že, gre za veliko izjemo; podatki so praviloma le posredni, še največ o pristavah, obravnavanih v napovedih dominikalnih zemljišč.⁵⁰ Kot rečeno, dvorec Trnovo po katastrski napovedi iz leta 1749 ni imel pristave, njegova dominikalna posest pa je bila zelo skromna: dva majhna kuhinjska vrtova in dva travnika.⁵¹ Ravno podatki o teh štirih zemljiščih bodo pozneje podkrepili spoznanja o lokaciji dvorca, tako kot je bila navedba dveh vrtov pri Nucijevi hišici ključna za enačaj med lokacijo te nepremičnine in dvorca.

Na kratko si oglejmo, kaj je po katastru sredi 18. stoletja obsegala podložniška posest trnovskega dvorca, tedaj še vedno v lasti Volfa Antona barona Oberburga. Po šiftnem registru iz leta 1756 je dvorcu pripadalo šest hub in pol, ki so bile razdeljene med 16 podložnikov. Od tega sta bili po dve hubi v Dolnjem Zemonu in Meračah, po ena v Dobrem Polju in Vrbovem ter pol hube v Jasenu. Poleg tega

je imel dvorec v Trnovem dve kajži in eno v Dolnjem Zemonu, v Bistrici pa dva mlina, ki so ju računali kot eno hubo.⁵² Dvorec Trnovo se je tako po podatkih v deželni deski, novonastavljeni zemljiški knjigi za zemljiške gospode, uvrščal med najmanjša zemljiška gospostva na Kranjskem.⁵³

Stavba dvorca je svoje »polnokrvno življenje« – kot sedež zemljiškokgosposke posesti – živela le eno generacijo. Baron Volf Anton jo je pozidal, prezidal ali zgolj prevzel z nakupom Nucijevega oštata, kar se je zgodilo med letoma 1735, ko je postal (so)lastnik očetove posesti, in 1740, ko je prosil deželne stanove, naj njegovo posest (skladno z novim realnim stanjem) v imenjski knjigi preimenujejo v dvorec Trnovo.

Prelomnica v življenju dvorca kot zemljiškega gospostva je nastopila s smrtjo barona Volfa Antona, ki se je od tega sveta poslovil 15. avgusta 1762, po trnovski mrliški matici star okoli 63 let.⁵⁴ Kot je iz njegove oporoke s 27. marca istega leta povzela M. Smole – oporoča je bila tudi najstarejši njej znani vir o dvorcu Trnovo –, je baron svojo posest razdelil med pet dedičev: brata Jožefa Dizma, sestro Marijo Ano pl. Raab, nečakinjo Marijo Franciško in Ano Mihelino ter ženo Marijo Ano. Smoletova je precej podrobno opisala, koliko kmetij in kajž ter v katerih krajih je dobil kateri od dedičev. Nato je po listinah in železnobarvnem kvaternu deželne deske sledila posestnim spremembam v naslednjih dveh desetletjih. Razen bratovega deleža – šestih kmetij, ki jih je brat Jožef Dizma prodal Jožefu pl. Nicolettiju⁵⁵ – so vsi drug za drugim do leta 1781 na različne načine pristali v rokah »nečaka« Franca Ksaverja, sicer graščaka na Zemonu. V železnobarvnem kvaternu so nazadnje pri vseh spremembah zapisali, da je posest postala del Zemonu.⁵⁶ Tako je zemljiško gospostvo z imenom dvorec Trnovo dejansko prenehalo obstajati že leta 1762. Odtlej je v virih govor le še o njegovih delih, imenovanih imenje Trnovo,⁵⁷ in o »iz dvorca Trnovo izločenem imenju«.⁵⁸ Administrativno so dvorec sicer še dolgo šteli za samostojno gospostvo.⁵⁹ Toda ko so leta 1833 pri deželni pravdi v Ljubljani

še iz obdobja 1747–1762 (SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-19, 20. 9. 1762, pag. 2–6).

⁴⁶ Obstajali so namreč tudi dvorci, sedeži zemljiškokgosposke posesti, ki so se komaj razlikovali od (večjih) kmečkih hiš. Tak je bil, denimo, dvorec Podšentjur v današnjem Podkumu, tako na Valvasorjevi upodobitvi (Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 182) kot še slabih sto let pozneje, ko iz zapuščinskega inventarja lastnika (1781) spoznamo tudi posamezne prostore (Golec, *Slovenska posebnost*, str. 104–105).

⁴⁷ O cesarjevem obisku gl. prispevek Vanje Kočevarja v isti številki Kronike.

⁴⁸ Prim. cestno karto iz okoli leta 1780, na kateri je župnišče opremljeno z napisom *Pfäbrhof* (SI AS 1068, Zbirka načrtov, št. 3/526), in franciscejsko katastrsko mapo iz leta 1823, kjer je prikazano kot leva stavba na stavbni parceli št. 19 (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapni list VII).

⁴⁹ Florijančič, *Deželopisna karta*, list 8 in legenda na listu 11.

⁵⁰ Golec, *Zemljiški katastri*, str. 307–308.

⁵¹ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 1, 10. 6. 1749. Prim. Valenčič, Nekdanji bistriški okraj, str. 7.

⁵² SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 3, šiftni register 1756. Prim. tudi Valenčič, Nekdanji bistriški okraj, str. 9–12.

⁵³ Gl. razpredelnico gospostev v: Smole, *Graščine*, str. 16–19.

⁵⁴ ŠAK, Ž Ibi, MKU 1748–1790, s. p.

⁵⁵ Smoletova kot letnico prodaje navaja 1783, pravilno pa je 1763 (Smole, *Graščine*, str. 503).

⁵⁶ Prav tam. – SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, Q 1, 1. železnobarvni kvatern, fol. P 3.

⁵⁷ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-22, 25. 4. 1766, pag. 1.

⁵⁸ Na primer »aus dem Hoff Dornek excorporiert geweste [...] Gült« (SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, Q 16, 1. modri kvatern, fol. G 1, 18. 3. 1763), »Gült [...] aus dem Hoff Dornek extindiret worden« (prav tam, Q 5, 1. rumeni kvatern, fol. F 4, cesija pl. Raabove 20. 1. 1780, fol. F 4).

⁵⁹ V deželnem šematizmu za leto 1807 je med gospostvi in posestmi še naveden kot *Hof Dornek* in v lasti (tedaj že pokojnega) Franca Ksaverja barona Oberburga (*Schematismus für Krain*, str. 47).

nastavili glavno knjigo deželne deske z zemljiško-knjižnimi vložki, so v vložek za dvorec Trnovo vpisali zgolj njegov naslov (*Dornegg Hof*) brez imen nekdanjih lastnikov in drugih podatkov. Kot deželnodeška posost je naslednjega pol stoletja ostajal mrtva črka na papirju, dokler niso vložka ob nastavitvi nove glavne knjige leta 1887 po sklepu deželnega sodišča v Ljubljani izbrisali kot brezpredmetnega (*als gegenstandslos gelöscht*).⁶⁰

Tako kot po letu 1762 ne najdemo več posesti, imenovane dvorec Trnovo, je iz virov izginila nanjo vezana stavba, ki bi nosila tako ime. Kot bomo videli, jo odtlej srečujemo le še kot navadno hišo, v kateri s težavo prepoznamo nekdanji Oberburgov sedež zemljiškosposke posesti. Toliko teže, ker po zunanosti ni dovolj izrazito odstopala od drugih večjih zgradb v okolici. Tako opisni del jožefinskega vojaškega zemljevida iz let 1784–1787 pri vasi Trnovo ne izpostavlja nobene stavbe, ampak zgolj pravi, da so vse zgrajene iz kamna.⁶¹

Edina svetla izjema je Kindermannov zemljevid Notranjskega okrožja iz leta 1795, ki ima rahlo desno nad Trnovim, označenim z znakom za župnijo, znak za grajsko razvalino (stari bistriški grad), rahlo levo nad krajem pa za grad oziroma gospostvo,⁶² s čimer je lahko mišljen samo trnovski dvorec. Pri tem je zanimivo, da takšnega znaka ni pri Zemonu, pri katerem ga, kot smo videli, pogrešamo že na pol stoletja starejšem Florijančičevem zemljevidu Kranjske (1744). Ne vemo, na katere oziroma kako stare vire se je Kindermann opiral. Bližnji Prem, denimo, označuje kot trg, tj. z oznako, ki je v znanih virih nismo srečali že vse od Valvasorja dobrih sto let prej (1689).⁶³

Vrnimo se v prelomna zgodnja šestdeseta leta 18. stoletja. V zapuščinskem inventarju barona Volfa Antona, sestavljenem 20. septembra 1762 v Trnovem, dvorec Trnovo (*Hoff D*

orneghh) še zadnjič srečamo kot posestno celoto. Kot pokojnikova edina nepremičnina je naveden v rubriki Zemljišča, in sicer v nekaj manj kot 16 hubami ter ocenjen na dobrih 5310 goldinarjev vrednosti. Drugo pokojnikovo zapuščino so sestavljale izključno premočnine, med njimi precej skromna oprema in oblačila, vse skupaj pa je bilo vredno nekaj več kot 7016 goldinarjev. O prostorih v stavbi, ki jih včasih navajajo zapuščinski inventarji, ne izvemo ničesar.⁶⁴

⁶⁰ SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, gl. knj. VIII, fol. 405. – M. Smole ima pravilen datum, a napačno letnico 1883 (Smole, *Graščine*, str. 503); slednjo je povzela poznejša literatura (Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 346; Sapač, *Grajske stavbe*, str. 184).

⁶¹ V rubriki Trdne zgradbe z navedbo »enako kot zgoraj« (*Slovenija na vojaškem zemljevidu*, str. 178) napotuje na opise okoliških naselij, kjer se ista trditev samo ponavlja (prav tam, str. 170–178).

⁶² Kindermann, *Atlas von Innerösterreich*, No. 11. Prim. Baraga, Gradova v Trnovem, str. 133–134.

⁶³ Golec, Senožec in Prem, str. 378 in 382.

⁶⁴ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-19, 20. 9. 1762.

Tudi v literaturi o stavbi za čas po letu 1762 ne najdemo nič otipljivega. M. Smole, ki je v *Graščinah na nekdanjem Kranjskem* precej natančno navedla, katere nepremičnine so po baronovi oporoki pripadle kateremu od dedičev, ni omenila stavbe. Ker je citirala oporoko, po kateri naj bi preostalo premočnino in nepremično premoženje dobila njegova vdova Marija Ana,⁶⁵ bi seveda sklepali, da je stavba dvorca pripadla njej. Zato je tem bolj nenavadno, da nekaj let pozneje ni nobene omembe stavbe dvorca ne v vdovini oporoki ne v zapuščinskem inventarju. V oporoki, sestavljeni 26. marca 1765 v Trnovem, vdova govori samo o podložniških hubah in kajžah v Zarečju in Trnovem ter o desetini.⁶⁶ Prav tako je v njenem zapuščinskem inventarju, datiranem v Trnovem 25. aprila 1766, ob zelo skromnih premočninah kot edina nepremičnina navedeno zgolj imenje Trnovo (*die gült Dornegg*). Vredno je bilo malo manj kot 1700 goldinarjev,⁶⁷ pač ustrezno posestnemu deležu, ki ji ga je zapustil mož, čigar še nerazdeljena posost je štiri leta prej imela trikrat višjo vrednost.

Kaj je vzrok tega, da je stavba skrivnostno izginila, je mogoče ugotoviti ob natančnem branju oporoke barona Volfa Antona. M. Smole je v objavi izpustila za nas ključen podatek, da je baron Oberburg svojo hišo v Trnovem (*mia casa in Ternova*) namenil sestri Mariji Ani, vdovi pl. Raab, in sicer po ženini smrti ali že prej, če njegova vdova tu ne bi želela prebivati.⁶⁸ Hiša, kot je v oporoki na dveh mestih imenovan trnovski dvorec, je torej pripadla sestri. Tako postane razumljivo, zakaj dvorca oziroma hiše ni ne v oporoki ne v zapuščinskem inventarju baronove vdove. Ostala gospa, ki se je enako kot baronova sestra imenovala Marija Ana, je najbrž vendarle ostala v hiši do smrti 10. februarja 1766,⁶⁹ če upoštevamo, da so njeno zapuščino popisali v Trnovem.⁷⁰ Potem pa bi se vanjo po logiki stvari preselila nova lastnica, vdova pl. Raabova, ki je prej živela v Brezovici v Brkinih in jo v sedemdesetih letih kot stanujočo v Trnovem srečujemo v vlogi krstne botre.⁷¹

⁶⁵ M. Smole ni uporabljala izvirnika oporoke, temveč njen prepis v 1. pepelnatem kvaternu deželne deske (Smole, *Graščine*, str. 503).

⁶⁶ SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, III. serija, O-17, 26. 3. 1765.

⁶⁷ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-22, 25. 4. 1766, pag. 1.

⁶⁸ SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, III. serija, O-16, 27. 3. 1762. – Marija Ana pl. Raab je odvedla tri leta prej. Zapuščinski inventar Janeza Jurija pl. Raaba so sestavili 13. marca 1759 v Brezovici (SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 99, R-97), kdaj natanko je umrl, pa ne vemo, ker se prva ohranjena brezoviška mrliška matica začne 19. oktobra istega leta (ŠAK, Ž Bre, MKU 1759–1784).

⁶⁹ ŠAK, Ž Ibi, MKU 1748–1790, s. p.

⁷⁰ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-22, 25. 4. 1766.

⁷¹ Na primer ŠAK, Ž Ibi, MKK 1766–17873, s. p., 25. 9. 1778. – Kot prebivajočo v Trnovem jo omenja tudi vdova Jožefa Antonija pl. Oberburg v svoji oporoki, napisani v dvorcu Ze-

Kot bomo videli, je Marija Ana pl. Raab, rojena baronica Oberburg, leta 1787 umrla v Trnovem št. 66, sočasno nastali jožefinski kataster pa jo pozna kot posestnico (*Grundbesitzer*) te hiše in dveh vrtov ob njej. Hišna številka je sicer lahko zelo dobro izhodišče za ugotavljanje lokacije stavbe, vendar je treba potrditi, da je to resnično hiša, ki jo je pl. Raabova četrto stoletja prej podedovala po bratu Volfu Antonu baronu Oberburgu, in ne kaka druga, pridobljena pozneje, denimo z nakupom ali zamenjavo.

Kje je dvorec stal oziroma stoji še danes

Eden najzanesljivejših, če ne sploh najtrdnějšíh podatkov, na katerega se lahko opre določanje lokacije stanovanjske stavbe, je hišna številka. Toda na Slovenskem še niso poznali hišnega oštevilčenja, ko sta v šestdesetih letih 18. stoletja drug za drugim umrla zakonca Volf Anton in Marija Ana Oberburg. Uvedli so ga namreč leta 1770, hkrati z oblikovanjem uradnih krajev.⁷² 17 let pozneje, 1. februarja 1787, ko se je od tega sveta poslovila Oberburgova sestra Marija Ana pl. Raab, v trnovski mrliški matici najdemo zapis, da je 90-letna »prečastita gospa« umrla v hiši št. 66.⁷³ Ker v njenem zapuščinskem inventarju ni navedena nobena nepremičnina,⁷⁴ bi lahko sklepali, da je na tem naslovu samo prebivala in da se št. 66 ne ujema z nekdanjim dvorcem Trnovo. Poraja se vprašanje, ali je vdova pl. Raabova medtem zamenjala stanovanje in je hiša prešla v druge roke ali pa se je zgodilo samo slednje, pri čemer bi kot najemnica ostala v svoji nekdanji hiši. Še več, zapuščinski inventar z datumom 16. november 1787, skoraj leto dni po pokojnični smrti, je bil podpisan in pečaten v dvorcu Zemon, ne v Trnovem, kar poraja dodatna vprašanja. Zadeva je razložljiva tako, da so njene skromne premičnine medtem prenesli na Zemon, kajti hišo je pokojnica, kot bomo videli, že prej prodala zemonskemu graščaku.

Ključni podatek o domovanju pl. Raabove, ki tega nedvoumno povezuje s podedovanim dvorcem Trnovo, se skriva v cesiji, datirani v Trnovem 20. januarja 1780, istega dne kot njena oporoka. S cesijo je vdova Marija Ana svojemu sorodniku (*Vöttern*) Francu Ksaverju baronu Oberburgu še za življenja izročila podložniško posest (ki jo je deloma podedovala po možu in deloma po bratu), vključno s hišo št. 66 (!). Še več, hišo je navedla skupaj z dvema dominikalnima travnikoma, »v deželnejem jeziku imenovanima Mala Žabavca in Župenca« (*in der Landessprache*

mallä Schabauza, und Suppenza genannt).⁷⁵ V njej prepoznamo tisti dve travniški parceli, ki ju je Volf Anton baron Oberburg navedel v dominikalni napovedni tabeli za dvorec Trnovo leta 1749 (*Velika Sabouiza in Supniza*), le da je prvi travnik tam imenovan Velika Žabov(i)ca, ne Mala.⁷⁶

Pl. Raabova je sorodniku Francu Ksaverju zemljišča odstopila skupaj s pravico, da jih lahko takoj inkorporira svoji posesti Zemono, kar je ta v deželni deski čez dobra tri leta tudi storil.⁷⁷ Od leta 1780 oziroma uradno od 1783 je bil torej lastnik nekdanjega dvorca zemonski graščak Franc Ksaver pl. Oberburg. Kako dolgo je to ostal, vseskozi do smrti leta 1803 ali ne, niti ni tako pomembno. V njegovem zapuščinskem inventarju so zemljišča navedena samo sumarno,⁷⁸ tako da ta vir ne daje odgovora na vprašanje.

Naše ključno vprašanje je drugo, in sicer kako ugotoviti, katera hiša v Trnovem je od leta 1770 imele hišno št. 66. V delno pomoč je lahko jožefinski kataster, katerega parcelnik je za Trnovo ohranjen v celoti.⁷⁹ Kataster je bil izdelan v letih 1785–1789 kot prvi po teritorialnem načelu (po novooblikovanih davčnih oziroma katastrskih občinah) in je ostal v veljavi le kratek čas. Gre za sploh najzgodnejši vir s celovitim pregledom nad posestniki hiš, njihovimi

*Stavba dvorca s hišno številko 66 na Lieberjevi cestni karti iz okoli leta 1780
(SI AS 1068, Zbirka načrtov, št. 3/526).*

mon (SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, III. serija, O-22, 1. 10. 1779).

⁷² V trnovskih matičnih knjigah so hišne številke začeli vpisovati v začetku novembra 1770 (ŠAK, Ž Ibi, MKK 1766–1783, MKP 1702–1773, MKU 1748–1790).

⁷³ Prav tam, MKU 1748–1790, s. p.

⁷⁴ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 96, R-144, 16. 11. 1787.

⁷⁵ SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, Q 5, 1. rumeni kvatern, fol. F 4.

⁷⁶ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 1, 10. 6. 1749.

⁷⁷ SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, Q 5, 1. rumeni kvatern, fol. F 4, 2. 5. 1783, 12. 5. 1783.

⁷⁸ SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-31, 17. 6. 1803.

⁷⁹ SI AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 292, Naborno gospodstvo Prem, katastrska občina Bistrica [prav: Trnovo], parcelnik, s. d., s. p.

Nekdanji dvorec Trnovo ima na franciscejski katastrski mapi iz leta 1823 številko stavbne parcele 12 (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapni list VII).

hišnimi številkami, vsemi zemljišči in njihovo podložnostjo različnim zemljiškim gospodvom. Nima pa še katastrske mape s tlorisno upodobitvijo zemljiških in stavbnih parcel,⁸⁰ na podlagi katere bi slednje umestili v prostor. Po parcelniku za trnovsko občino iz okoli leta 1787 je hišo št. 66 še vedno posedovala Marija Ana pl. Raab,⁸¹ čeprav jo je v resnici že prej izročila sorodniku pl. Oberburgu in je omenjenega leta umrla. Ni nepomemben podatek, da pri tej in dveh bližnjih hišah št. 63 in 64, obeh prav tako v plemiški lasti – dveh baronov Lazarinijev⁸² –, ni navedbe, kateremu gospodvu pripadajo, očitno zato, ker niso bile podložniški domovi, a je na drugi strani pri župnišču (št. 74) in dveh kaplanskih hišah (št. 72 in 73) kljub temu navedeno, da spadajo pod župnijsko imenje.⁸³ Ob hiši pl. Raabove s hišno št. 66 sta bila tudi dva prav majhna hišna vrtova (*Hausgarten*), prvi pred in drugi za hišo,⁸⁴ o katerih ni dvoma, da sta identična z dvema majhnima kuhinjskima vrtova, popisanimi med skromno dominikalno posestjo dvorca Trnovo leta 1749 (*zwey khleine kuchelgarten*).⁸⁵ Drugi dve hiši v plemiški lasti sta nasprotno imeli le po en

večji vrt, št. 63 pa pred hišo še majhen travnik.⁸⁶ Podatki o vrtovih bi imeli neprimerno večjo težo, če se ne bi vedeli, da je bil nekdanji dvorec Trnovo istovesten s hišo št. 66 in bi morali kot potencialni lokaciji s pomočjo ugotavljanja lastnikov izločiti drugi dve plemiški hiši, v času jožefinskega katastra Lazarinijevi.

Lokacija hiš je praviloma razvidna šele iz tretjega katastra, franciscejskega, ki ima prvi tudi katastrsko mapo, in sicer v merilu 1 : 2880.⁸⁷ Mapa za trnovsko katastrsko občino je bila zrisana leta 1823,⁸⁸ pri čemer je tako kot pri številnih drugih krajih oziroma katastrskih občinah medtem prišlo do preštevilčenja hiš (v Trnovem okoli leta 1814),⁸⁹ parcelne številke pa so druge kot v jožefinskem katastru. Za lociranje nekdanje hišne št. 66 bi bilo tako treba najprej ugotoviti novo številko, kar je najlažje pri tistih hišah, kjer se je vseskozi obdržal isti priimek stanovalcev oziroma za katere iz poročnih in krstnih matic vemo, kateri priimek je v hišo prišel s priženitvijo. Ker so se lastniki marsikje zamenjali s prodajo, ker stanovalci niso bili vselej tudi lastniki in ker fizično zaporedje hišnih števil iz časa franciscejskega katastra praviloma ni enako onemu iz leta 1770, je treba za zanesljivo identifikacijo določene hiše pritegniti še druge vire, kolikor so na voljo (zlasti zemljiškoknjižne, urbarje, župnijske zapisnike duš ipd.), uspeh pa skoraj nikoli ni popoln. Tudi velikost stavb na franciscejski katastrski mapi ne more biti zanesljiv kriterij za identifikacijo, čeprav s pomočjo jožefinskega katastra in matičnih knjig vemo, da je hiša z nekdanjo št. 66 morala stati nekje blizu župnišča. Večjih hiš je bilo namreč leta 1823 več,⁹⁰ zunanji videz kraja pa se je v desetletjih od jožefinskega katastra spreminjal. Tako je, denimo, več novih hiš zrastle ob cesti med obravnavano hišo in križiščem z glavno, deželno cesto.

Velika sreča za zastavljeni problem in celotno Trnovo je Lieberjeva cestna karta iz okoli leta 1780, ki ponazarja vse hiše v kraju. Za povrh so vse razen peščice pod župnijsko cerkvijo opremljene s hišnimi številkami, kar omogoča natančno identifikacijo števil,⁹¹ ki jih od leta 1770 srečujemo v matičnih knjigah in okoli leta 1787 v jožefinskem katastru. Tlorisi hiš so, če jih primerjamo s franciscejsko katastrsko mapo,⁹² prikazani precej natančno, le gospo-

⁸⁰ Ribnikar, *Zemljiški kataster*, str. 324–327.

⁸¹ SI AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 292, Naborno gospodvo Prem, katastrska občina Bistrica [prav: Trnovo], parcelnik, s. d., s. p., parcela 1859/135.

⁸² Hiša št. 63 je pripadala Ignacu, hiša št. 64 pa Francu baronu Lazariniju (prav tam, parceli 1852/128 in 1855/131).

⁸³ Prav tam, parcele 1876/152, 1878/154 in 1880/156. – Župnijski zapisnik duš iz okoli leta 1830 razkriva, da sta obe hiši, tedaj s hišnimi št. 4 in 5, spadali pod župnijsko imenje: *Dom: Pfarrhof* (ŠAK, Ž Ibi, SA 1, status animarum 1804 [dejansko ok. 1830], pag. 3 in 4).

⁸⁴ Prav tam, parceli 1860/136 in 1861/137.

⁸⁵ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 32, RDA, P 109, No. 1, 10. 6. 1749.

⁸⁶ SI AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko, šk. 292, Naborno gospodvo Prem, katastrska občina Bistrica [prav: Trnovo], parcelnik, s. d., s. p., parcele 1853/129, 1854/130 in 1856/132. Ribnikar, *Zemljiški kataster*, str. 327–333.

⁸⁷ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo.

⁸⁸ O času preštevilčenja med letoma 1813 in 1815 pričajo župnijske matične knjige v primerih, ko se pri isti družini spremeni številka (ŠAK, Ž Ibi, MKK 1804–1841, MKP 1804–1841, MKU 1804–1841).

⁸⁹ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapni list VII.

⁹⁰ SI AS 1068, Zbirka načrtov, št. 3/526. – O dataciji karte gl. prispevek o trgu Trnovo v isti številki *Kronike*.

⁹¹ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapna lista III in VII.

darskih poslopij, ki so za razliko od stanovanjskih zgradb v sivi barvi, je (pre)malo.⁹³ In kje na karti najdemo hišo št. 66, nekdanji dvorec Trnovo? Stala je na križišču vaških poti, na mestu, kjer se zlijejo v manjši tržni prostor, od koder vodi ena proti deželni cesti, druga proti Gabrjam in tretja mimo župnišča navzgor do župnijske cerkve sv. Petra. V celotnem Trnovem je bila to največja hiša ali druga po velikosti za bližnjo hišo št. 63 in pred hišo št. 64, ki sta po jožefinskem katastru prav tako imeli plemiška lastnika, vsaka enega člana rodbine Lazarini, vendar obe šele krajši čas.⁹⁴ Kdaj je nekdanji Oberburgov dvorec dobil obliko, kot jo prikazuje zemljevid, ne vemo. Verjetno ga je pozidal ali do te velikosti prezidal šele Volf Anton pl. Oberburg, lahko pa tudi že prejšnji lastniki oštata.

Če tloris stavbe na cestni karti iz okoli leta 1780 primerjamo z natančnim tlorisom na franciscejski katastrski mapi iz leta 1823,⁹⁵ opazimo, da je stavba zdaj dobila obliko pravilnega pravokotnika, prej pa je bila zgornja polovica širša. Kaj se je v vmesnem času z njo zgodilo, ostaja zunaj dosega naših spoznavnih možnosti. Omejili se bomo samo na to, kar nam pove franciscejski kataster. Katastrska mapa priča o tem, da se je križišče oziroma tržni prostor pred njim od okoli leta 1780 razširil. Stavbna parcela št. 12, na kateri je stala stavba nekdanjega dvorca (Trnovo št.

18), je merila 57 kvadratnih sežnjev (205 m²), njene meje pa so se natanko ujemale s pozidano površino, označeno kot stanovanjska stavba. Prostora za majhna kuhinjska vrtova pred in za hišo, ki ju poznamo iz obeh prejšnjih katastrov, zdaj ni bilo več. Tisti pred hišo se je očitno umaknil razširjeni cesti, tržnemu prostoru, drugi, nekoč za hišo, pa je po vsem sodeč postal sestavni del njive (parc. št. 57), ki je bila v rokah istega lastnika in na karti štrli v prostor za stavbo.⁹⁶ Ista parcela velikosti 96 kvadratnih sežnjev (345 m²) je v drugem parcelniku označena kot majhen vrt (!), podložnost dvema gospodoma – polovica župnijskemu imenu in polovica gospodstvu Postojna – pa govori o njeni sestavljenosti. Žal omenjeni parcelnik pripadnost zemljiškim gospodvom navaja le za zemljiške parcele, ne pa tudi za stavbne.⁹⁷ Stavbišče št. 12 je moralo zdaj pripadati posesti Zemon, in sicer kot dominikalno. Lastnik hiše in nanjo meječe njive je bil po franciscejskem katastru Jožef Jenko, po domače Drist, ki je imel tudi sosednjo hišo na stavbni parceli 11 s hišno št. 26.⁹⁸ Te okoli leta 1780 še ni bilo in v njej je Jenko, po poklicu trgovec, s svojo družino dejansko živel, kot priča župnijski zapisnik duš iz okoli leta 1830. Ta potrjuje tudi podložnost zemljišča imenu Zemon.⁹⁹ Po katastru je Jenku pripadalo skupno 41 zemljiških parcel, združenih v eno posest.¹⁰⁰

Historiat lastnikov in stanovalcev nekdanjega dvorca od smrti pl. Raabove dalje (1787) bi zahteval posebno temeljito raziskavo, v katero bi bilo treba pritegniti staro in novo zemljiško knjigo, župnijske matične knjige, zapisnike duš in druge razpoložljive vire. Omejimo se samo na nekaj znanih podatkov do nastanka franciscejskega katastra. Ni jasno, ali je zemonski graščak Franc Ksaver pl. Oberburg, ki je hišo dobil od Raabove leta 1780, še bil njen lastnik ob svoji smrti leta 1803. Lastništvo ni razvidno ne iz njegove oporoke ne iz zapuščinskega inventarja, ki nepremičnine navajata le sumarno.¹⁰¹ Hiša je torej v

⁹³ Kot razberemo iz cestne karte, hišno oštevilčenje ni dosledno sledilo fizičnemu zaporedju stavb, ampak je včasih preskočilo cesto ali skupino hiš in se nadaljevalo drugje, je pa ohranjalo rdečo nit oziroma notranjo logiko.

⁹⁴ Hiša št. 63 je prej pripadala mitničarski družini Klapše in jo je Anton baron Lazarini kupil šele leta 1771, po njegovi smrti naslednje leto pa na tak ali drugačen način prevzel njegov brat Ignac, oba z bližnjega Gotnika (o tem gl. prispevek o trgu Trnovo v isti številki Kronike). Za mitnico je služila vsaj še leta 1771, ko je tu kot oče krščenke izpričan mitničar Matevž Ernest Kušman (ŠAK, Ž Ibi, MKK 1766–1783, s. p., 2. 8. 1771). Lastnik sosednje hiše št. 64 Franc baron Lazarini bi bil lahko bodisi brat Antona in Ignaca Lazarinija Franc Ksaver, sicer trnovski župnik, bodisi Ignacev sin Franc Ksaver, prav tako v njenem zapuščinskem inventarju ni. Hiša št. 64 bi lahko bila v duhovniški lasti že prej. V terezijanskem katastru namreč okoli leta 1755 v okviru župniji podložne posesti najdemo kajžo duhovnika Andreja Šajna, popisano takoj za oštatom, in kajžo gospoda Leopolda Klapšeta (SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 25, RDA, P 14, No. 5., s. d.). Šajn je umrl v Trnovem 10. marca 1759, star okoli 65 let (ŠAK, Ž Ibi, MKU 1748–1790, s. p.). – Po franciscejskem katastru iz leta 1823 je nekdanja hiša št. 63 pripadala Jakobu Zoretu in imela hišno št. 5 (stavb. parc. 8), nekdanja št. 64 pa je bila šola s hišno št. 4 (stavb. parc. 5), v zapisniku stavbnih parcel pomotoma vodena pod h. št. 6 (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, zapisnik stavbnih parcel, 1. 1. 1824; mapni list VII).

⁹⁵ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapni list VII.

⁹⁶ Prav tam, zapisnik zemljiških parcel, 4. 4. 1823; zapisnik stavbnih parcel, 1. 1. 1824.

⁹⁷ Prav tam, Cenilni operati, A 26, k. o. Trnovo, zapisnik zemljiških in stavbnih parcel, 1. 1. 1824.

⁹⁸ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, zapisnik zemljiških parcel, 4. 4. 1823; zapisnik stavbnih parcel, 1. 1. 1824; mapni list VII.

⁹⁹ ŠAK, Ž Ibi, SA 1, status animarum 1804 [dejansko ok. 1830], pag. 9 in 12. – Jožefu in Heleni Jenko s hišnim imenom Drist se je na tej številki leta 1815 rodil sin Anton (ŠAK, Ž Ibi, MKK 1804–1841, pag. 16). Drug za drugim sta tu leta 1820 umrla 63-letni Jožef Jenko st., označen kot »pater familias«, in njegova 26-letna hči Franciška (prav tam, MKU 1804–1841, pag. 14).

¹⁰⁰ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, abecedni seznam posestnikov, 1. 3. 1824.

¹⁰¹ Urbarji za Zemon iz tega časa niso ohranjeni (Žnidaršič Golec, *Vodnik*, str. 243). V deželni deski in poznejših rektificiranih dominikalnih aktih dvorca Zemon ni nobene zabeleže o odtujitvi hiše (SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko, Q 1, 1. železnobarvni kvatern, fol. P 21); SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 39, RDA, P 147). – V izkazu o razdelitvi vojnega davka iz leta 1802, priloženem oporoki, baron Oberburg omenja tri svoje dominikalne podložnike oziroma

T. i. Jenkova hiša na lokaciji nekdanjega dvorca – Jurčičeva ulica 18 (foto: Viljem Gombač, avgust 2023).

roke Jožefa Jenka prišla pred letom 1823, ko je nastal franciscejski kataster. Iz matičnih knjig razberemo, da je tu v zgodnjih devetdesetih letih prebivala družina Jakoba Fabianija, umrlega leta 1792,¹⁰² v prvih dveh desetletjih 19. stoletja pa najdemo več družin in oseb, ki so tu očitno le prehodno stanovale, med njimi leta 1802 cestnega nadzornika iz Ljubljane in naslednji dve leti trnovskega tobačnega nadzornika.¹⁰³ Sklenemo lahko, da se je spomin na nekdanjo funkcijo stavbe dokončno izgubil, potem ko je prešla v neplemiške roke. V 19. in deloma 20. stoletju je na tem mestu stoječa stavba v lasti družine Jenko služila za trgovino.¹⁰⁴

Tako kot okvire pričujoče obravnave presega vprašanje lastništva nekdanjega dvorca do naših dni, prepuščam nadaljnjim raziskovalcem raziskavo o stavbni zgodovini, ki zahteva tudi pristop drugih ved. Po sekundarno dorisani šrafuri na mapi franciscejskega katastra (1823)¹⁰⁵ in sedanji zunanji podobi stavbe je mogoče sklepati, da so staro stavbo pozneje v celoti nadomestili z novo, ki je na zahodni strani širša od njene predhodnice.¹⁰⁶ Na mestu dvorca stoji danes dvonadstropna oziroma trietažna hiša:¹⁰⁷ Jurčičeva ulica 18.¹⁰⁸

posestnike dominikalnih zemljišč – kar je bila tudi hiša v Trnovem –, ne vemo pa, kateri so to bili in kje (SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, III. serija, O-27, 19. 10. 1801, 21. 2. 1802). V njegovem zapuščinskem inventarju so nepremičnine navedene le sumarno: posest Zemon s priključenimi posestmi in pripadajočimi dominikalnimi zemljišči v vrednosti nekaj manj kot 18.561 goldinarjev (SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 78, O-31, 17. 6. 1803, pag. 13).

¹⁰² ŠAK, Ž Ibi, MKK 1783–1790, s. p., 11. 5. 1790; MKK 1791–1803, s. p., 11. 8. 1791; MKU 1748–1790, s. p., 9. 8. 1790; MKU 1791–1803, s. p., 5. 8. 1792, 9. 9. 1792 in 4. 10. 1792.

¹⁰³ Prav tam, MKK 1791–1803, s. p., 31. 5. 1802, 11. 5. 1803; MKK 1804–1841, pag. 2 in 4; MKU 1804–1841, pag. 13 (že nova št. 18). – Kljub pričakovanjem ni bil v pomoč župnijski zapisnik duš (status animarum) z letnico 1804, shranjen v Škofjskem arhivu Koper (ŠAK, Ž Ibi, SA 1), saj je v resnici nastal šele okoli leta 1830.

¹⁰⁴ Po župnijskem zapisniku duš iz okoli leta 1830 je družina Jožefa Jenka, po domače Drista, prebivala na št. 26, tu pa je

kot gostač stanoval trnovski duhovnik zorničar (ŠAK, Ž Ibi, SA 1, status animarum 1804 [dejansko ok. 1830], pag. 9 in 12). Po zapisniku duš iz leta 1857 je bilo stanje zelo podobno: Jenkovi so živeli na št. 26, tu pa sta bila samo trgovina, »Stacuna«, in nekaj časa stanovanje za služkinjo (prav tam, SA 2, status animarum 1857 [1857–1866], Ternovo, fol. 18 in 26).

¹⁰⁵ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, A 26, k. o. Trnovo, mapni list VII.

¹⁰⁶ Za mnenje se iskreno zahvaljujem dr. Igorju Sapaču.

¹⁰⁷ Hiša razen prizidka na zahodni strani daje vtis enovite, sočasno postavljene zgradbe iz druge polovice 19. stoletja. Danes si jo delijo štirje lastniki. Za pomoč pri terenskem ogledu 18. avgusta 2023 se iskreno zahvaljujem g. Viljemu Gombaču in solastnici hiše ge. Dušanki Vičič, tej še posebej za dragocene informacije.

¹⁰⁸ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti) in raziskovalnega projekta J7-50216 (Materialna struktura plemstva na Slovenskem v poznem srednjem in zgodnjem novem veku), ki ju iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko

SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko

SI AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko

SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko

SI AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani

SI AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani

SI AS 315, Deželna deska za Kranjsko

SI AS 1064, Zbirka plemiških diplom

SI AS 1068, Zbirka načrtov

ŠAK – Škofjski arhiv Koper

Ž Bre – Župnija Brezovica

Ž Ibi – Župnija Ilirska Bistrica

Ž Slv – Župnija Slavina

LITERATURA IN OBJAVLJENI VIRI

Baraga, France: Gradova v Trnovem. *Trnovo: ob 300-letnici omembe trga* (ur. Ivan Simčič). Ilirska Bistrica: Društvo za krajevno zgodovino in kulturo, 2013, str. 133–134 (Zbirka Ilirske teme 11).

Florijančič pl. Grienfeld, Janez Dizma: *Deželopisna karta vojvodine Kranjske. Ljubljana 1744. Faksimile* (Monumenta slovenica VI). Ljubljana: Slovenska knjiga, 1995.

Frank, Karl Friedrich von: *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum »Alt-Österreichischen Adels-Lexikon« 1823–1918. 4. Band. O–Sh. Schloss Senftenegg: Selbstverlag, 1973.*

Golec, Boris: Senožeče in Prem – nenavadni trški naselbini na t. i. Kraških gospostvih. *Kronika* 54, 2006, št. 3, str. 365–384.

Golec, Boris: *Slovenska posebnost dvorec Podšentjur v Podkumu: Od nenavadnega nastanka do desetih rodov rodbine Čop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2020 (Thesaurus memoriae. Dissertationes 14). DOI: 10.3986/9789610504733

Golec, Boris: Zemljiški katastri 18. in 19. stoletja kot vir za stavbno zgodovino. *Arhivi* 32, 2009, št. 2, str. 83–338.

Höfler, Janez: *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)*. Ljubljana: Viharnik, 2016.

Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi. Leksikon slovenske grajske zapuščine*. Ljubljana: DZS, 1997.

Kindermann, Joseph Carl: *Atlas von Innerösterreich*. Reprint. Wien: Archiv Verlag, 2005.

Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga. Zahodni del Slovenije (ur. Roman Savnik et al.). Ljubljana: DZS, 1968.

Lazarini, Franc: *Zgodovina rodbine Lazarini. Kronika, dokumenti, genealogija, komentarji, zgodbe*. Radovljica: Didakta, 2013.

Polec, Janko: Svobodniki na Kranjskem. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* XVII, 1936, str. 5–142.

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. V Postojini [Postojna]: R. Šeber, 1889.

Ribnikar, Peter: Zemljiški kataster kot vir za zgodovino. *Zgodovinski časopis* 36, 1982, št. 4, str. 321–337.

Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. III. Notranjska. Tretja knjiga. Porečje Reke z Brkini*. Ljubljana: Viharnik, 2007.

Schematismus für Krain, Görz und Gradiska auf das Jahr 1807. Laibach: Leopold Eger, [1807].

Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*. Görz: Selbstverlag, 1905.

Simčič, Ivan: Ilirskobistriški gradovi pripovedujejo. *Občina Ilirska Bistrica: monografija* (ur. Ivan Simčič). Ilirska Bistrica: Občina, 2011, str. 48–57.

Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Opisi. 3. zvezek (ur. Vinko Rajšp). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 1997.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: DZS, 1982.

Valenčič, Vlado: Iz gospodarske preteklosti Bistrice in Trnovega. Ob koncu srednjega in v začetku novega veka. *Bistriški zapisi* (Ilirska Bistrica), 1, 1980, str. 67–87.

Valenčič, Vlado: Nekdanji bistriški okraj v terezijanskem katastru. *Bistriški zapisi* (Ilirska Bistrica), 2, 1984, str. 1–35.

Valvasor, Johann Weichard: *Die Ehre deß Hertzogthums Crain, I–XV*. Laybach, Nürnberg: Wolfgang Moritz Endter, 1689.

Vilfan, Sergij: Zemljiška gospostva. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. II. zvezek. Družbena razmerja in gibanja* (ur. Pavle Blaznik et al.). Ljubljana: SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1980, str. 75–239.

Žnidaršič Golec, Lilijana: *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije. 5. zvezek. Popis na novo evidentiranih urbarjev, zbir podatkov o urbarjih v vseh petih zvezkih in skupno imensko kazalo*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2021.

ELEKTRONSKI VIR

<https://www.klana.hr/index.php/template/2014-12-18-10-48-47?start=15>

S U M M A R Y

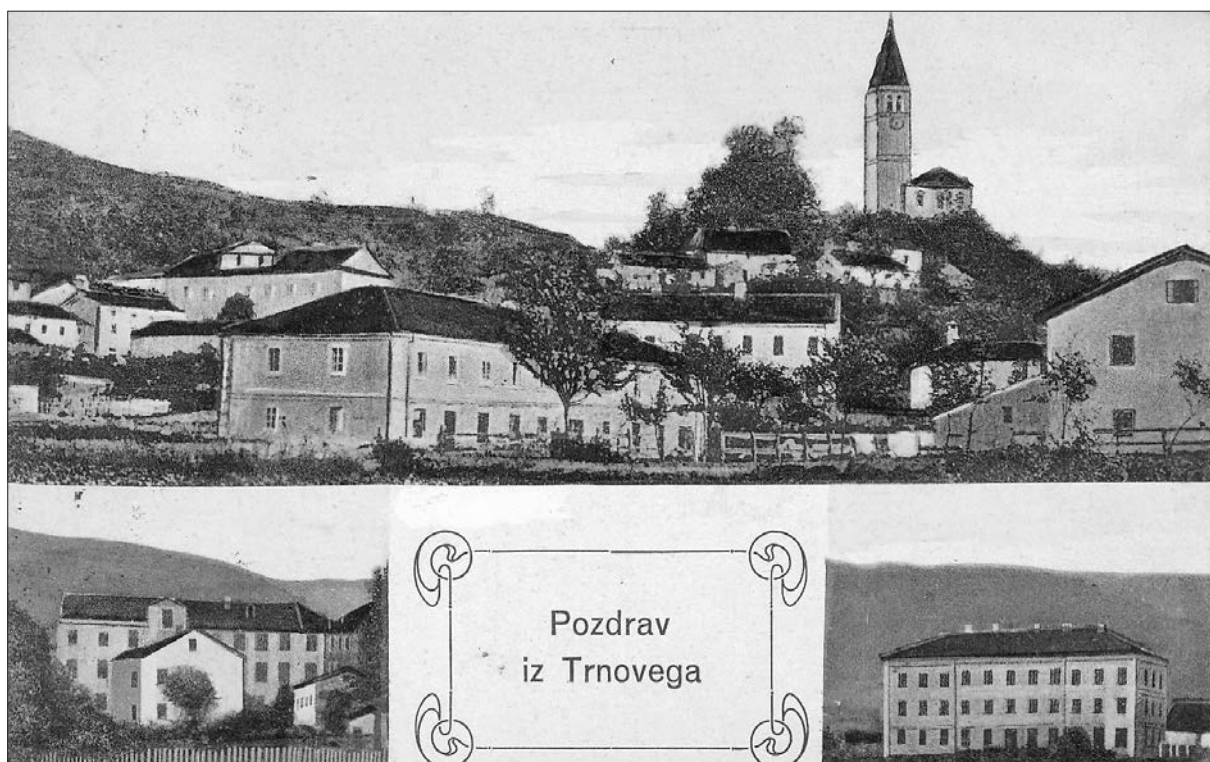
Trnovo Mansion—three mysteries solved: its origin, disappearance, and location

Trnovo Mansion (Germ. *Hof Dornegg*), named after the eponymous village, which now forms part of Ilirska Bistrica, is one of those early modern mansions and seigniorial seats, the location of which has sunken into oblivion and the very existence of which has remained forgotten for a very long time. There are two main reasons for this. First, the small seignior, named Trnovo Mansion, only existed for a part of the eighteenth century, and the appearance of the building itself was in no regard so distinct as to be later necessarily associated with the former seigniorial seat. Once it came into non-noble hands, the memory of its former function was definitively lost.

The article methodologically presents the process of tracing the construction, location, and disappearance of the mansion. It was first documented as a legal entity in sources in 1740, when its owner, Wolf Anton Baron von Oberburg, requested the Carniolan provincial estates for the small landed property that he inherited from his father to be renamed Trnovo Mansion in the seigniorial tax records (Germ. *Gültbuch*). His father, Johann Josef Baron von Oberburg, came into the possession of the above-mentioned estate through an exchange in 1720, and in the second half of the 1730s or no later than 1740, Wolf Anton himself bought a farmstead (Germ. *Hofstatt*) in Trnovo where, according to the seigniorial tax

records, a small house with adjacent two small gardens stood at least from 1645 onwards. At the time of Oberburg's purchase, a sizeable building might have already stood there that he rebuilt, built anew, or simply settled in.

A turning point in the life of the mansion as the seigniorial seat came with the death of Baron Wolf Anton in 1762 and the division of his property (in accordance with his last will) among his five relatives. By that, the seignior under the name Trnovo Mansion *de facto* ceased to exist, even though it was not eliminated from the provincial rent roll until 1887. The mansion, simply referred to in Oberburg's last will as the house, was inherited by his sister Maria Anna von Raab. Its exact location was determined thanks to house number 66, which the building had from 1770 onwards and in which von Raab died in 1787, after we excluded the possibility that von Raab had moved within Trnovo and that the house number might therefore mislead us. One reference for identifying the building as the right one is the two gardens and meadows stated as the mansion's feudal property in 1749 and after that as von Raab's property. The floor area of the building with house number 66 was drawn on the road map from about 1780, when it was the biggest or the second largest building in Trnovo. In 1780, von Raab handed it over to her relative, Franz Xaver von Oberburg, and the house passed into non-noble hands before 1823. Today, a large storey building with the address Jurčičeva ulica 18 stands in its location. The chronology of its owners and its architectural history over the last two centuries still wait to be addressed by researchers of historical and other disciplines.

Trnovo na stari razglednici (iz zbirke Milana Škrabca).

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)